

EU:s gröna giv måste styras om

Svenska Dagbladet den 4 mars 2026

I december 2019 presenterade EU-kommissionen den gröna given som ett historiskt projekt. Europa skulle bli världens första klimatneutrala kontinent och samtidigt stärka sin industriella bas. Sex år senare är bilden betydligt mörkare. Elpriserna för industrin är ungefär dubbelt så höga som i USA och Kina, flera storskaliga vätgasprojekt har skjutits upp eller lagts ned och EU:s globala konkurrenskraft fortsätter att försvagas.

Utvecklingen är inte överraskande. Den gröna given markerar ett tydligt brott med traditionell miljöpolitik, som historiskt byggt på prissättning av utsläpp, teknikneutralitet och stegvisa förbättringar. I stället har EU anammat en missionsorienterad industripolitik där politiken pekar ut vinnartekniker, sätter detaljerade sektorsmål och kanaliserar stora resurser till utvalda projekt och företag.

I en ny antologi – "The Green Entrepreneurial State? Exploring the Pitfalls of Green Deals" – analyserar vi tillsammans med ytterligare 17 forskare den gröna given ur både ett teoretiskt och empiriskt perspektiv. Slutsatsen är tydlig: den gröna industripolitiken lider av strukturella problem som gör att den i praktiken sällan fungerar som avsett.

För det första försöker politiken lösa komplexa, systemiska utmaningar med verktyg som förutsätter överblick, kontroll och förutsägbarhet. Men klimat- och energisystemen präglas av osäkerhet, snabb teknisk utveckling och globala beroenden som inte låter sig styras uppifrån genom politiskt beslutade färdplaner. Tysklands Energiewende är ett varnande exempel: politiskt motiverad kärnkraftsavveckling har bidragit till höga elpriser, fortsatt fossilberoende och försvagad industriell konkurrenskraft.

För det andra bortser den gröna given från att politiker och myndigheter inte är neutrala samhällsplanerare utan påverkas av egenintressen, symbolpolitik och särintressen. Resultatet blir privilegiejakt, svågerpolitik och stöd till projekt som är politiskt attraktiva snarare än samhällsekonomiskt effektiva. Europas satsningar på vätgasstål och batteriproduktion illustrerar detta problem.

För det tredje snedvrids konkurrensen. När vissa tekniker – som vätgas, vindkraft eller specifika industriprojekt – ges omfattande stöd, sätts marknadens decentraliserade urvalsprocess ur spel. Tekniker som inte är samhällsekonomiskt bärkraftiga hålls vid liv, medan alternativa lösningar trängs undan. Detta förstärks av att systemkostnader, nätutbyggnad och lagringsbehov ofta inte beaktas vid besluten.

För det fjärde ökar den statliga riskdelningen den moraliska risken. När skattebetalarna bär en stor del av nedsidan blir incitamenten att ta alltför stora risker starkare. Erfarenheterna från flera gröna megaprojekt visar att teknikoptimism ofta kombineras med bristande kostnadskontroll.

Slutligen spelar beteendeeconomiska mekanismer en central roll. Klimat-politiken har i hög grad formats i ett krisläge där hotbilder förstärks och alternativkostnader tonats ned. I en

sådan ”förlustinramning” blir även mycket riskfyllda och dyra projekt politiskt rationella, trots osäker klimatnytta.

Detta innebär inte att klimatpolitiken bör överges. Tvärtom visar historien att en väl utformad miljöpolitik kan vara effektiv. EU:s utsläpp av koldioxid har minskat kraftigt sedan 1990 samtidigt som ekonomin vuxit och utsläpp av flera farliga luftföroreningar har nästan eliminerats. Dessa framgångar har i huvudsak uppnåtts genom prissättning, teknikneutralitet och gradvisa förbättringar – inte genom storskalig industripolitik.

Mot denna bakgrund bör EU:s klimatstrategi läggas om. I stället för detaljstyrning och teknikval bör politiken vila på två principer: ett enhetligt och heltäckande utsläppshandelssystem samt strikt teknikneutralitet. Ett väl fungerande pris på utsläpp ger företag incitament att själva hitta de mest kostnadseffektiva lösningarna. Riktade subventioner och sektorsmål bör fasas ut och kompletterande stöd – där det alls kan motiveras – bör vara tidsbegränsade, konkurrens-utsatta och noggrant utvärderade.

EU:s gröna giv lanserades med stora ambitioner. Men ambitioner kan inte ersätta realism. Utan en omorientering riskerar Europa att fortsätta kombinera höga klimatpolitiska kostnader med svag klimatnytta – och därmed både förlora industriell konkurrenskraft och folkligt stöd för klimatpolitiken.

Magnus Henrekson
Christian Sandström
Mikael Stenkula